

УДК 657.6

ІРИНА СОБОЛЕВА

*викладач кафедри обліку та оподаткування
Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського,
м. Миколаїв, Україна
e-mail: irenbrend@gmail.com*

ОЛЕНА ПОРТНЕНКО

*студентка спеціальності облік і оподаткування
Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського,
м. Миколаїв, Україна
e-mail: elena.portnenko@gmail.com*

**ВПЛИВ ЗАКОНОДАВЧИХ НОВОВВЕДЕНЬ
НА ОБЛІК КАСОВИХ ОПЕРАЦІЙ:
ЗМІНИ ТА НАСЛІДКИ**

В статті розкрито сутність та порядок ведення касових операцій. Здійснений аналіз змін в нормативній базі, яка регламентує питання щодо обліку грошових коштів у касі підприємства. Проведено порівняння Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні № 148 та Положення № 637, також висвітлено зміни і новації, які відбулися та роз'яснення до них. Розглянуто методи розрахунку граничної суми ліміту каси, які можуть застосовуватися підприємством.

Ключові слова: касові операції, національна валюта, оприбуткування готівки, ліміт каси грошових коштів, касова дисципліна.

Постановка проблеми. Процеси стрімкого розвитку ринкових відносин та посилення конкуренції на ринку впливають на грошові потоки суб'єктів господарювання, частка яких сьогодні займає найбільшу питому вагу в економіці країни. Оптимальне забезпечення операційної діяльності підприємства фінансовими ресурсами покладено на бухгалтера, який здійснює контроль за їх обігом у відповідності із чинним законодавством, щоденно стикаючись із готівковими та безготівковими розрахунками підприємства, що вимагає від нього дотримання граничних сум розрахунків, встановлених Національним банком України, стежить за лімітом каси та за терміном повернення грошових коштів виданих під звіт. Крім того, грошові кошти потребують посиленої уваги до себе з боку керівних органів підприємства, а управління ними ґрунтується на даних обліку через правильну організацію контролю за рухом грошових потоків на підприємстві [5].

З 05.01.2018 р. набрало чинність Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні №148 і відповідно

однойменне Положення №637 втратило чинність, що спричинило появу багатьох дискусійних питань щодо нововведень. Першочергово здавалося, у новому документі не багато нововведень, проте деякі з них вкрай важливі, що вимагає поглибленого дослідження у вказаному напрямку, зумовленого постійними законодавчими та політичними змінами, які тривають в економіці країни, що робить актуальним і своєчасним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання, пов'язані з організацією обліку готівкових та безготівкових розрахунків на підприємствах, є предметом постійних дискусій та наукового пошуку вітчизняних дослідників, серед яких необхідно виокремити таких, як: О. Г. Зима, Л. М. Демиденко, В. І. Дмитрів, А. І. Луцик, І. О. Лютий, О. Майстеренко, Ю. Мелько, М. В. Романюк, О. К. Терентьева та інші. Проте дослідження сучасного стану належного виконання вимог чинного законодавства з організації та дотримання касової дисципліни на підприємстві з урахуванням останніх змін потребує перегляду та детального розкриття основних її елементів [5].

Мета та завдання статті. Мета даної статті полягає у вивченні процесу організації обліку грошових коштів в контексті змін в нормативній базі, яка регламентує питання обліку грошових коштів у касі підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з нормами Положення №148 касові операції – це операції суб'єктів господарювання між собою та з фізичними особами, пов'язані з прийманням і видачею готівки під час проведення розрахунків через касу з відображенням цих операцій у відповідних книгах обліку. Однак, в Положенні №637 касові операції визначались як операції банку, які пов'язані з обслуговуванням готівкового обігу, що є базовими комісійно – посередницькими банківськими операціями. Отже, спостерігаються зміни в трактуванні деяких економічних категорій з прийняттям нового Положення.

Положенням №148 регламентується дотримання касової дисципліни на будь-якому підприємстві, встановлення належного порядку організації роботи каси, а також здійснення операцій з готівкою на підприємстві. Зазначені у цьому Положенні вимоги поширюються як на всі вітчизняні підприємства, так і на фізичних осіб – підприємців.

Положення № 148 передбачає низку новацій, а саме:

- можливість здійснення підприємством збору готівкової виручки (готівки), отриманої від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), для подальшого її здавання до банку з використанням комплексу технічних та програмних засобів, розташованих у місці здійснення готівкових розрахунків, які б забезпечували безпечне передавання коштів з робочих місць касирів до спеціально обладнаного приміщення для зберігання та подальшого здавання готівки до кас банків (так звана “пневмопошта”);
- здавання готівкової виручки (готівки) до банку через підприємства, які отримали ліцензію Національного банку України на надання банкам послуг з інкасації;
- застосування електронного цифрового підпису юридичної особи під час надання послуг в електронній формі або під час здійснення інформаційного обміну з іншими суб'єктами електронної взаємодії;

- покладення функцій касира на працівника іншого підприємства, залученого на підставі укладеної угоди на надання послуги з надання персоналу на основі договору аутстафінгу [3];
- відміну обов'язковості печатки на касових документах;
- збільшення термінів зберігання в касі готівки, отриманої у банку для виплат, що відносяться до фонду оплати праці, пенсій, стипендій, дивідендів (доходу), з 3 до 5 робочих днів, а для віддалених залізничних і морських відокремлених підрозділів — з 5 до 10 робочих днів [1].

Нове Положення зменшує регуляторний вплив на суб'єктів господарювання, зокрема шляхом надання їм права самостійно розробляти і затверджувати порядок оприбуткування готівки в касі і порядок розрахунку ліміту каси підприємства. Також у Положенні № 148 закріплена можливість інкасації грошових коштів у режимі онлайн з використанням POS-терміналів. У цьому випадку документом, що підтверджує здачу готівки у банк, буде чек POS-терміналу. Крім того, готівку можна здавати через підприємства, які отримали ліцензію НБУ на надання банкам послуг з інкасації.

Обмежень в готівкових розрахунках істотно не відбулось, найголовніше нововведення, полягає у тому, що усі готівкові обмеження тепер перенесені у Положення № 148 із постанови Правління НБУ «Про встановлення граничної суми розрахунків готівкою», що з 05. 01. 18 втратила чинність. Тож суб'єкти господарювання мають право здійснювати розрахунки готівкою протягом одного дня за одним або кількома платіжними документами:

- 1) між собою – у розмірі до 10000 (десяти тисяч) гривень уключно;
- 2) з фізичними особами – у розмірі до 50000 (п'ятдесяти тисяч) гривень уключно [3].

Фізичні особи мають право здійснювати розрахунки готівкою:

- 1) із суб'єктами господарювання протягом одного дня за одним або кількома платіжними документами – у розмірі до 50 000 (п'ятдесяти тисяч) гривень уключно;
- 2) між собою за договорами купівлі-продажу, які підлягають нотаріальному посвідченню, у розмірі до 50 000 (п'ятдесяти тисяч) гривень уключно [3].

Крім того, у п. 6 р. II Положення № 148 наявне положення, що платежі понад граничні суми для подальшого переказу на поточні рахунки одержувача в банку можна вносити не тільки через банк, але й через небанківські фінансові установи, це один із легальних варіантів проведення розрахунків, якщо сума платежу перевищує обмеження на готівкові розрахунки під час розрахунків фізосіб із суб'єктами господарювання та між собою.

Згідно до нових змін, за відсутність запису в Книзі обліку розрахункових операцій (далі – КОРО) відтепер не застосовуватимуть п'ятикратний штраф, передбачений абз. 3 ст. 1 Указу Президента «Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки» за не оприбуткування (неповне та/або несвоєчасне оприбуткування) готівки в касах [4].

В пп. 18 п. 2 р. I Положення № 148 наведено оновлене визначення терміна «оприбуткування готівки» і тепер така операція включає проведення суб'єктами господарювання обліку готівки в касі, які проводять готівкові розрахунки із застосуванням РРО та КОРО (розрахункових книжок і КОРО), має бути оприбуткована у сумі її фактичних надходжень у касовій книзі на підставі фіскальних звітних чеків (або даних розрахункових квитанцій) – п. 11 р. II Положення № 148. Можна відмітити що, КОРО у визначенні не згадується, на відміну від Положення № 637. Однак виникають додаткові запитання, щодо двох важливих нюансів.

По-перше, згідно п. 11 здається, що записи в касовій книзі тепер можна робити й на підставі фіскальних чеків РРО. Але, це викликає великий сумнів, і на практиці для запису в касову книгу все – таки доведеться, як і раніше, оформлювати ПКО.

По-друге, у зв'язку з тим, що запис у КОРО не вважається оприбуткуванням готівки, – негативний момент для підприємств ресторанного господарства, торгівлі тощо, які проводять розрахунки з покупцями у вихідні, працюють допізна або цілодобово. Тепер, для оприбуткування потрібен запис у касовій книзі, причому «у день одержання готівки» [2].

Ті суб'єкти господарювання, що вчасно не відреагували на прийняття Положення № 148,

тепер опинилися під ризиком бути оштрафованими згідно зі ст. 1 Указу № 436 за несвоєчасне оприбуткування готівкових коштів. У такій ситуації вихід один — переписати касові ордери й касову книгу.

У п. 12 Положення № 148 з'явилася принципово нова вимога: кожне підприємство (установа, організація) на підставі Положення № 148 зобов'язане розробити й затвердити наказом, розпорядженням або іншим внутрішнім документом порядок оприбуткування готівки в касі.

У які строки потрібно розробити й затвердити такий порядок, у Положенні № 148 не зазначено. Але позаяк є така вимога, її доведеться виконати. Сам по собі факт відсутності порядку оприбуткування готівки в касі не спричинить застосування штрафів. Проте на випадок перевірки касової дисципліни він допоможе уникнути можливих претензій із боку перевіряючих.

У порядку оприбуткування готівки в касі доцільно прописати:

- чи ведеться на підприємстві (на його відокремлених підрозділах) касова книга;
- порядок здавання готівкової виручки (наприклад, готівкова виручка може здаватися старшому касиру чи в бухгалтерію, а виручка відокремлених підрозділів – як безпосередньо до кас юрособи, так і в банк);
- порядок взаємодії відокремлених підрозділів із бухгалтерією підприємства, якщо режим роботи відокремлених підрозділів, які проводять касові операції, не збігається з розпорядком функціонування бухгалтерії підприємства (наприклад, у вихідні та святкові дні);
- посади осіб, відповідальних за здавання та оприбуткування готівки;
- строки оприбуткування готівки з урахуванням внутрішнього трудового розпорядку, режиму роботи, графіка змінності та строків здавання готівкової виручки до банку;
- касові документи, на підставі яких здійснюється оприбуткування готівки.

Окремий порядок слід розробити також для відокремлених підрозділів, що проводять готівкові розрахунки. Такі порядки також затверджуються внутрішнім документом по підприємству [2].

Як і раніше, суб'єкти господарювання мають право тримати в позаробочий час у своїх касах готівку в межах, що не перевищують установлений ліміт каси. Понадлімітну виручку здають до банків, операторів поштового зв'язку, національних операторів та небанківських фінансових установ, які отримали ліцензію Нацбанку на переказ коштів у національній валюті без відкриття рахунків, для подальшого зарахування на банківські рахунки.

Раніше п. 2.8 Положення № 637 дозволяв здавати виручку до поштових відділень та небанківських фінансових установ за відсутності банків. Тепер така умова не висувається. Відокремлені підрозділи здають готівкову виручку до кас юридичних осіб, до банку або небанківської фінансової установи, яка отримала ліцензію на переказ коштів у національній валюті без відкриття рахунків. Знову ж таки, Нацбанк уніс уточнення, фактично дозволивши здавати виручку до небанківських фінустанов. Раніше в Положенні № 637 про них не згадувалося [2].

Згідно з Положенням № 637, готівку під звіт для закупівлі металобрухту видавали на загальний строк, установлений для видачі готівки на виробничі потреби – не більш ніж 2 робочих дні. Нині ж кошти за п. 19 Положення № 148 на закупівлю брухту чорних металів і брухту кольорових металів можна видавати під звіт на строк, що не перевищує 30 робочих днів від дня видачі готівки під звіт. Решта строків використання підзвітних коштів лишилися тими самими: на закупівлю сільськогосподарської продукції та заготівлю вторинної сировини – не більш ніж 10 робочих днів, на решту виробничих потреб – не більш як 2 робочі дні. Якщо готівка видана одночасно під звіт на виробничі потреби та на відрядження, строк її використання подовжується до завершення строку відрядження. Як і раніше, видача підзвітній особі готівки під звіт проводиться за умови звітування нею за раніше отриману готівку під звіт.

Положення прямо визначає, що касові документи можуть бути оформлені не лише в паперовому, але й в електронному вигляді. А підприємство за наявності сертифіката відкритого або посиленого ключа застосовує електронний цифровий підпис (далі – ЕЦП) під час надання послуг в електронній формі або

при здійсненні інформаційного обміну з іншими суб'єктами електронної взаємодії (п. 23 Положення № 148) [3].

У такому випадку документами, що свідчать про здавання виручки в банк, є квитанція (чек) банкомата або ПТКС і чек платіжного терміналу відповідно [2].

У низці випадків ПКО або ВКО оформлюють на загальну суму проведених підприємством операцій: видача готівки за видатковими відомостями, електронними платіжними засобами, здавання готівки до банку, отримання готівки з банку за чеком й оприбуткування її в касі. У такому разі у ВКО не заповнюються реквізити: «Одержав», «Дата», «Сума», а в ПКО – «Прийнято від» (п. 32 Положення № 148). Нагадаємо: у Положенні № 637 про реквізити «Дата» і «Сума» не йшлося. Решта реквізитів у касових ордерах і видаткових відомостях, як і раніше – обов'язкові до заповнення.

Пунктом 50 Положення № 148 установлено, що підприємства, установи та небанківські фінансові установи самостійно розробляють і встановлюють наказом (розпорядженням) порядок розрахунку ліміту каси. Тобто тепер не обов'язково керуватися розрахунком установлення ліміту залишку готівки в касі, затвердженим НБУ (як це було за часів дії Положення № 637), і нині немає вимоги визначати ліміт саме на підставі показників за 3 будь-які місяці поспіль з останніх 12-ти, що передують строку встановлення (перегляду) ліміту каси.

НБУ наполягає на тому, щоб ліміт каси встановлювався:

- на підставі розрахунку середньоденного надходження готівки в касу або середньоденної видачі готівки з каси (метод підприємство обирає самостійно та зазначає в наказі (розпорядженні) про встановлення ліміту каси);
- з урахування строків здавання готівкової виручки (до речі, строки здавання, порівняно з установленими в Положенні № 637, не змінилися).

Однак доцільно встановити ліміт у межах показника середньоденного надходження або видачі готівки. Це якщо виручка здається до банку щоденно. Якщо ж виручка здається, наприклад, раз у п'ять днів — суму середньоденного надходження або видачі готівки можна збільшити у п'ять разів [2].

Середньоденний показник обчислюють шляхом ділення суми надходження або видачі за розрахунковий період на кількість робочих днів протягом такого періоду. Розрахунковий період, як ви розумієте, підприємство тепер управі обрати самостійно.

У Положення № 148 перенесена норма, яка надавала право, якщо середньоденний показник, обчислений на підставі касових оборотів дорівнює нулю або не більше десяти НДМГ (170 грн), установлювати ліміт каси в розмірі, що перевищує обчислений середньоденний показник, але не більше тих самих 170 грн.

У Розрахунку встановлення ліміту залишку готівки в касі, затвердженому в додатку 8 до Положення № 637, у суми видачі готівки не включалися виплати, пов'язані з оплатою праці, пенсій, стипендій, дивідендів, а до сум надходження — суми, що одержані з банків. В Положенні № 148 таких обмежень немає. Тому підприємство на власний розсуд вправі враховувати під час розрахунку ліміту каси будь-які готівкові надходження та виплати.

Положенням № 148 затверджено нові форми таких документів, як:

- відомості на виплату готівки;
- прибуткового касового ордера (форма № КО-1);
- видаткового касового ордера (форма № КО-2);
- журналу реєстрації прибуткових і видаткових касових документів (форми № КО-3 та КО-3а — ведеться одна з них на розсуд керівника підприємства);

- касової книги (форма № КО-4);
- книги обліку виданої та прийнятої старшим касиром готівки (форма № КО-5);
- акта про результати інвентаризації наявних коштів;
- акта про перевірку дотримання порядку ведення операцій із готівкою [2].

Висновки з проведеного дослідження.

Положенням визначено порядок ведення касових операцій у національній валюті України юридичними особами (крім банків) та їх відокремленими підрозділами незалежно від організаційно-правової форми та форми власності, органами державної влади та органами місцевого самоврядування під час здійснення ними діяльності з виробництва, реалізації, придбання товарів чи іншої господарської діяльності, фізичними особами, які здійснюють підприємницьку діяльність, та фізичними особами. Багато змін відбулося з прийняттям нового Положення №148, на які потрібно звернути увагу. Нове Положення зменшує регуляторний вплив на суб'єктів господарювання, надаючи їм права самостійно розробляти і затверджувати порядок оприбуткування готівки в касі і порядок розрахунку ліміту каси підприємства. Можна відмітити, що в Положенні №148 не згадується про КОРО, тому за відсутність запису в КОРО не застосовують п'ятикратний штраф. Також, тепер для оприбуткування готівки потрібен запис у касовій книзі, причому у день одержання готівки.

Список використаних джерел

1. Біляєва О. 3 5 січня діє нове Положення про ведення касових операцій [Електронний ресурс] / О. Біляєва // Бухгалтерський тиждень. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://i.factor.ua/ukr/journals/bn/2018/january/issue-3/article-33359.html>.
2. Васильєв Г. Касові операції: що нового [Електронний ресурс] / Геннадій Васильєв // газета «Інтерактивна бухгалтерія». – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.interbuh.com.ua/ua/documents/oneanalytics/114713>.
3. Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні [Електронний ресурс] // Правління національного банку України постановова 29.12.2017 № 148 – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17>.
4. Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки [Електронний ресурс] // Указ президента України № 491/99 від 11.05.99 – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436/95>.
5. Шепель І. В. Актуальні питання організації касових операцій та дотримання касової дисципліни на підприємстві / І. В. Шепель. // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2018. – №2. – С. 77–86.

References

1. Bilyayeva O. Since January 5, the new Regulations on cash operations [Electronic resource] / O. Bilyayev // Book Week. – 2018. – Resource access mode: <https://i.factor.ua/ukr/journals/bn/2018/january/issue-3/article-33359.html>.
2. Vasiliev G. Cash operations: what's new [Electronic resource] / Gennadiy Vasiliev // The newspaper "Interactive accounting". – 2018. – Resource access mode: <http://www.interbuh.com.ua/ru/documents/oneanalytics/114713>.
3. About the approval of the Regulations on the conduct of cash transactions in the national currency in Ukraine [Electronic resource] // The Board of the National Bank of Ukraine, Dec. 12, 2011 No. 148 – Mode of access to the resource: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17>.

4. On the application of penalties for violation of norms on the regulation of cash circulation [Electronic resource] // Decree of the President of Ukraine No. 491/99 of 11.05.99 – Mode of access to the resource: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436/95>.
5. Shepel IV, Topical issues of cash operations organization and compliance with cash discipline at the enterprise / I.V. Shepel. // Bulletin of the Berdyansk University of Management and Business. – 2018 – №2. – P. 77-86.

Соболева И. В., Портненко Е.С. Влияние законодательных нововведений на учёт кассовых операций: изменения и последствия

В статье раскрыта сущность и порядок ведения кассовых операций. Проведенный анализ изменений в нормативной базе, регламентирующей вопросы учета денежных средств в кассе предприятия. Проведено сравнение Положения о ведении кассовых операций в национальной валюте в Украине № 148 и Положение № 637, также освещены изменения и новации, которые произошли и разъяснения к ним. Представленные инструкции по расчету лимита кассы и порядок оприходования наличности в кассе. Особое внимание посвящено процессу организации учета денежных средств и указан перечень, того, что целесообразно прописать в порядке оприходования наличности в кассе. В статье рассмотрены разницу в трактовке термина "кассовые операции" и нормативную законодательную базу предельной суммы расчетов наличными между субъектами хозяйствования. Исследованы методы расчета предельной суммы лимита кассы, которые могут применяться предприятием.

Ключевые слова: кассовые операции, национальная валюта, оприходования наличности, лимит кассы, инкассация денежных средств, кассовая дисциплина.

Soboleva I. V., Portnenko O.S. Influence of legislative news on case operations account: changes and consequences

The article describes the essence, procedure of keeping and accounting of cash transactions. The analysis of changes in the normative base, which regulates the issue of accounting for cash in the company's cash register, has been analyzed. A comparison was made between the Regulation on the conduct of cash transactions in the national currency in Ukraine No. 148 and Regulation No. 637 and the changes and innovations that have been made and explanations have been presented. Provide clarification on the calculation of the cash limit and the procedure for posting cash at the cash desk. The process of organizing cash accounting and the list of what is expediently prescribed in the order of posting cash in cash is studied. The analysis of changes in the normative base, which regulates the issue of accounting for cash in the company's cash register, has been analyzed. Considered the difference in the interpretation of the term "cash operations". The normative legal framework of the limit sum of cash settlements between economic entities is considered. The methods of calculation of the limit amount of the cash limit, which can be used by the enterprise, are covered. The list is provided, that it is expedient to prescribe in the order of posting cash in cash.

Keywords: cash operations, national currency, cash outflow, cash limit, cash collection, cash discipline.

Стаття надійшла до редколегії 30.11.2018